

„Sokół nad Sokołami – Mieczysław Romanowski”

W kwietniu przypada 187-rocznica urodzin oraz 157-rocznica śmierci Mieczysława Romanowskiego, poety epoki romantyzmu, wielkiego patrioty, uczestnika Powstania Styczniowego. Przy tej okazji warto wspominać Romanowskiego, również jako postać nierozdzielnie złączoną z polskim sokolstwem. Zarówno jego twórczość literacka, nasycona miłością Ojczyzny, umiłowaniem polskiej historii i tradycji, jak i działalność na polu walki wyzwolenczej, czynią Romanowskiego przykładem patrioty, który swoim życiem ukazywał idee sokolstwa.

(...) Twarz wyrazista, tryskająca siłą i zdrowiem, oko bystre, pełne ognia, prawdziwie sokole, pierś szeroka, ruchy elastyczne, energiczne a świadczące o wyrobionej sile. Patrzyłem w niego jak w tęczę. I wziął mnie w serdeczną niewolę – a gdy z chłopięcia wyrośłem w młodzieńca, miałem dla niego cześć i miłość młodszego brata (...). Tymi słowami Tadeusz Romanowicz, pierwszy prezes Związku Sokolego, charakteryzuje w „Księdze pamiątkowej ku uczczeniu dwudziestej piątej rocznicy założenia Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” we Lwowie” (1892) postać Mieczysława Romanowskiego¹. Romanowicz wspomina: *(...) Bardzo już dawno – przed trzydziestu kilku laty – była we Lwowie mała, bardzo niedostatecznie urządzona salka gimnastyczna przy ulicy Szerokiej (dzisiaj Kopernika). Kto ją utrzymywał, kto w niej uczył gimnastyki – nie pamiętam. Pamiętam tylko, że w tej salce, jako wyrostek zaledwie 14-letni, poznałem – pierwszego Sokola. (...)*².

Tadeusz Romanowicz widział w poecie wzór sokolstwa³: *(...) uczyniłem to dlatego, bo w tym żołnierzu – poecie bardziej niż w którejkolwiek ze znanych mi wybitniejszych postaci naszych, zasada „zdrowa dusza w zdrowym ciele” znalazła piękne, skończone, zupełne urzeczywistnienie (...)*⁴. Romanowicz opisuje i zachwyca się niezwykłymi cechami charakteru oraz tężyzną fizyczną poety żołnierza:

*(...) I dziś – ilekroć jestem w gronie Sokołów, szukam go wzrokiem – bo on w tem gronie koniecznie znaleźć się powinien (...)*⁵. *Ten Sokół nad Sokołami –*

---

¹ Księga pamiątkowa ku uczczeniu dwudziestej piątej rocznicy założenia Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” we Lwowie, Lwów 1892, s.5.

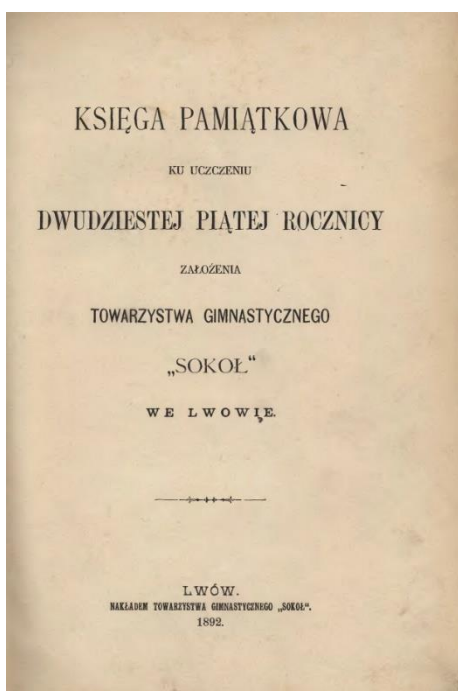
² Księga pamiątkowa..., s.5.

³ Przewodnik Gimnastyczny „Sokół”, nr 9 (1939), s. 1.

⁴ Księga pamiątkowa..., s.7.

⁵ Księga pamiątkowa..., s.5.

*pierwszy na boisku gimnastycznym i pierwszy na Sali fechtunkowej, niezrównany jeździec, strzelec celny – umiał noce trawić nad żmudną nauką zwłaszcza dziejów i rzeczy ojczystych, aby na tym gruncie rodzimym wzrastał i rozwijał się poetycki jego talent – umiał twardo na chleb pracować – umiał z godnością znosić więzienne udręczenia – umiał, gdy znowu dla narodu godzina walki i zawodów wybiła, rzucić siebie całego na ołtarz ofiarny, zerwać najserdeczniejsze więzy, jakie go właśnie wtedy do życia przywiązały, poświęcić piękną przyszłość, która się talentowi jego otwierała – bo wiedział, że gdy burza nad ziemią ojczystą się sroży, Sokołowi nie chować się w gnieździe (...)*⁶.

Rysunek 1. Księga pamiątkowa ku uczczeniu dwudziestej piątej rocznicy założenia Towarzystwa Gimnastycznego "Sokół" we Lwowie, Lwów 1892. (Źr. Polona).

Mieczysław Jan Juliusz Romanowski urodził się 12 kwietnia 1834 r. w Żukowie na Pokuciu w obwodzie kołomyjskim w rodzinie szlacheckiej herbu Bożawola. Rodzice kładli duży nacisk na wychowanie religijne i patriotyczne syna. Uczęszczał do szkoły publicznej w Kołomyi, następnie do Gimnazjum w Stanisławowie, a w roku 1857 ukończył wydział prawniczy Uniwersytetu Lwowskiego⁷. Romanowski był już wtedy autorem wielu utworów lirycznych i kilku powieści. Związany był z Biblioteką Ossolińskich, współpracował z pismami „Nowiny”, „Dziennik Literacki”, „Dzwonek”. Prowadził działalność oświatową wśród młodzieży rzemieślniczej. Debiutował w 1854 r. poematem *Chorąży*.

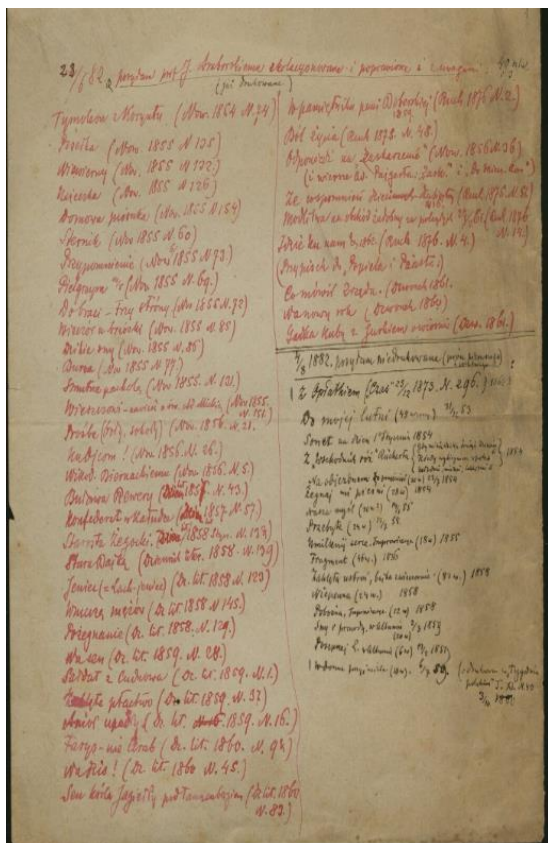
W 1861 r. wydał poemat „Dziewczę z Sącza”, nawiązujący do tematyki wojen szwedzkich⁸. Rok później wydał dramat historyczny „Popiel i Piast”⁹.

⁶ Księga pamiątkowa..., s.5.

⁷ Felicja z Wasilewskich Boberska, *Mieczysław Romanowski*. Lwów: Wydawnictwo Fundacji im. śp. Felicji z Wasilewskich Boberskiej, 1893, s. 1-3.

⁸ Felicja z Wasilewskich Boberska, *Mieczysław Romanowski...*, s. 28-29.

⁹ Kazimierz Wróblewski, *Mieczysław Romanowski : (w 40. rocznicę zgonu poety)*, "Związek Wydawniczy", Lwów 1903, s. 1-4; Kazimierz Wróblewski, *O Mieczysławie Romanowskim*, Wydawnictwo Książek Pożytecznych, Kraków 1910, s. 1-7.

Rysunek 2. Fragment spuścizny po Mieczysławie Romanowskim, z papierów Mieczysława Pawlikowskiego. T. 1, Poezje Mieczysława Romanowskiego. (Źr. Polona).

Od 1862 r. był zaangażowany w działalność konspiracyjną. Jako dowódca oddziału młodzieży lwowskiej ruszył do powstania, został jednak aresztowany. Walczył w oddziale Marcina Borelowskiego „Lelewela” w stopniu kapitana jako adiutant dowódcy. Poległ w bitwie pod Józefowem 24 kwietnia 1863 r.¹⁰. Wśród 27 poległych był również komisarz województwa lubelskiego Gustaw Wasilewski¹¹.

¹⁰ Gustaw Bolesław Baumfeld, *Mieczysław Romanowski : studyum ideowe i literackie*, nakł. Księgarni Feliksa Westa ; E. Wende i Sp. ; (Drukarnia Feliksa Westa). Warszawa 1909, s. 15.

Felicja z Wasilewskich Boberska, *Mieczysław Romanowski...*, s.34; Kazimierz Wróblewski, *Mieczysław Romanowski...*, s. 15-16; ; Kazimierz Wróblewski, *O Mieczysławie Romanowskim...*, s. 24.

¹¹ <https://twojehistoria.pl/encyklopedia/leksykon-bitew/bitwa-pod-jozefowem-24-kwietnia-1863/> (dostęp 2.4.2020).

Rysunek 3. „Wizerunki przewodzców poległych w powstaniu r. 1863 i 1864”. (Źr. Polona).

(...) *I pośpieszył na boje. Gdy w styczniu r. 1863 wybuchło wreszcie powstanie, Romanowski był jednym z pierwszych, którzy poszli z pomocą walczącym braciom (...). Żył lat dwadzieścia dziewięć zaledwie. Miłość ojczyzny bohaterską stwierdził śmiercią! (...)*¹². Romanowicz, opisując bohaterską śmierć poety – powstańca, ubolewa, że ten nigdy oficjalnie nie stał się jednym z Sokołów: (...) *I grom go nie minął. Legł jak bohater na polach Józefowa – a wróg, jakby przeczuwał, jaki to potężny dąb runął, jeszcze się haniebnie pastwił nad ciałem poległego żołnierza – poety (...). Gdyby on dziś był między nami! Jakżeby do sokolej drużyny wyciągnął ramiona, jakżeby wszystkich braterskim chciał objąć uściskiem, jakżeby silną a zdrową powitał nas pieśnią!... (...)*¹³.

Postać Romanowskiego uczczona została w wielu utworach literackich¹⁴.

Wincenty Pol wspomina poetę:

(...) *Był młodzianem dwóch wieńców - daj mu Boże trzeci!*

I niechaj wiekuista światłość duszy świeci.

Złóżcie ze czcią dwa wieńce na poczciwym grobie,

I niechaj się nad nim słowik w ciszy lasów żali...

¹² *Wybór pism Mieczysława Romanowskiego* ułożył, krótkim wstępem i objaśnieniami zaopatrzył Antoni Januszewski. Kraków 1910, s. 6.

¹³ *Księga pamiątkowa...*, s.5.

¹⁴ Gustaw Bolesław Baumfeld, *Mieczysław Romanowski...*, s. 64.

On się dobrze zasłużył dla - więc powiedzcie sobie:

*W ślad dobrze zasłużonych nam potrzeba dalej*¹⁵.

Mieczysław Romanowski pochowany został prawdopodobnie na cmentarzu parafialnym w Józefowie Biłgorajskim ¹⁶, gdzie postawiono pomnik ku czci Powstańców Styczniowych.

Pamięć o bohaterach 1863 r. trwa wśród mieszkańców Józefowa oraz okolic. Przy szosie Józefów – Osuchy znajduje się pomnik Mieczysława Romanowskiego. W centrum miasta postawiono pomnik ku czci bohaterów roku 1863 i drugiej wojny światowej, gdzie podczas świąt państwowych składane są kwiaty. Szkoła Podstawowa w Józefowie nosi imię Mieczysława Romanowskiego. Bardzo ciekawe i zasobne są zbiory Izby Pamięci Mieczysława Romanowskiego mieszczące się w tamtejszej szkole¹⁷. Jedną z ulic Józefowa nazwano imieniem poety powstańca.

W ramach projektu „**Na Szlakach Historii**” członkowie Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Sanoku oraz Stowarzyszenia „Edukacja ponad Granicami” odwiedzają i upamiętniają miejsca niezwykle ważne, zarówno dla samej społeczności lokalnej danego regionu, jak i dla całego narodu polskiego. Członkowie Stowarzyszeń wędrowali po Roztoczu, odwiedzając miejsca pamięci Powstania Styczniowego na Lubelszczyźnie, w tym wiele miejsc związanych z osobą Mieczysława Romanowskiego.

---

¹⁵ Wiersz poświęcony Mieczysławowi Romanowskiemu. Tenże wiersz Wincentego Pola w: Kilka kart z krwawego rocznika : 1863, F. A. Brockhaus, Lipsk, 1864, str. 23, tylko pod innym tytułem: VII. Pamięci Mieczysława Romanowskiego w dniu nabożeństwa za duszę jego.

¹⁶ Józefów (inne nazwy: Józefów Biłgorajski, Józefów Ordynacki, Józefów Roztoczański) – miasto w woj. lubelskim, w powiecie biłgorajskim, położone nad rzeką Niepryszką, siedziba gminy miejsko-wiejskiej Józefów. W latach 1975–1998 miasto administracyjnie należało do woj. zamojskiego.

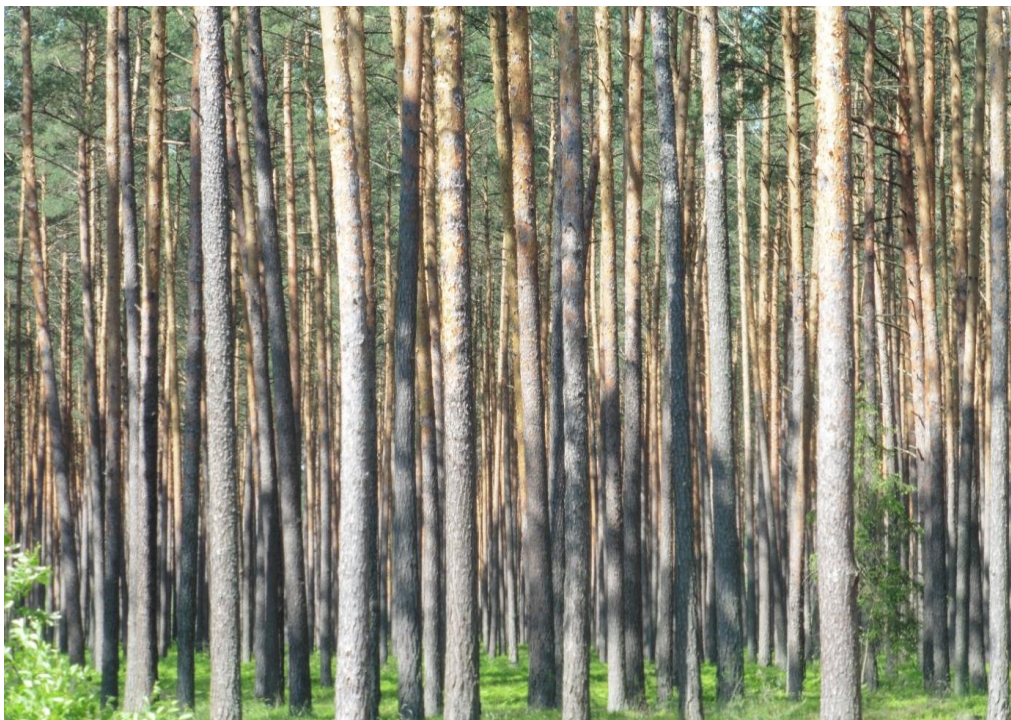
¹⁷ <http://muzea.ngo24.eu/web/bilgorajski-jozefow-szkola.html> (dostęp 2.4.2020).

Rysunek 4. Szkoła Podstawowa im. Mieczysława Romanowskiego w Józefowie. Fot. Paweł Sebastiański.

Rysunek 5. Pomnik na Rynku w Józefowie. Fot. Paweł Sebastiański.

Rysunek 6. Okolice miejsca śmierci Mieczysława Romanowskiego w dolinie Nepryzki (k. Józefowa). Paweł Sebastiański.

Rysunek 7. Okolice miejsca śmierci Mieczysława Romanowskiego w dolinie Nepryzki (k. Józefowa). Paweł Sebastiański.

Rysunek 8. Pomnik ku czci Mieczysława Romanowskiego przy szosie Józefów-Osuchy. Paweł Sebastiański.

Rysunek 9. Pomnik ku czci Mieczysława Romanowskiego przy szosie Józefów-Osuchy. Paweł Sebastiański.

Rysunek 10. Mogiła i pomnik Powstańców Styczniowych na cmentarzu w Józefowie. Paweł Sebastiański.

Rysunek 11. Mogiła i pomnik Powstańców Styczniowych na cmentarzu w Józefowie. Paweł Sebastiański.

Rysunek 12. Mogiła i pomnik Powstańców Styczniowych na cmentarzu w Józefowie. Paweł Sebastiański.

Rysunek 13. Mogiły Powstańców Styczniowych w Zwierzyńcu. Paweł Sebastiański.

Rysunek 14. Mogiła Powstańców Styczniowych w Krasnobrodzie.

Oprac. Anna Sebastiańska